CAMILLE BELLAIGUE

ΜΟΤΣΑΡΤ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΠΥΡΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ

"ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ„
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΜΟΤΣΑΡΤ

«Θέλετε νὰ μάθετε—ἔγραφε ὁ Λεοπόλδος Μότσαρτ, ξαναφέρνοντας ἀπὸ τὴ Βιέννη στὸ Σάλτσμπουργκ τὸ γιό του Βόλφγκανγκ, ὕστερ' ἀπὸ τὸ κοντσέρτο πού χε δώσει, σ' ἡλικία ἕξη χρονῶν, μαζὶ μὲ τὴν ἀδελφούλα του Νάννερλ, μπροστὰ στὴν αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια—θέλετε νὰ μάθετε πῶς εἶναι τὸ ἐπίσημο κοστούμι τοῦ Βόλφερλ; Εἶναι καμωμένο ἀπ' τὸ πιὸ φίνο μάλλινο ὕφασμα, τὸ χρῶμα του εἶναι λιλά, κι ἡ βέστα εἶναι ἀπὸ ὕφασμα μουαρὲ ἴδιου χρώματος. Κοστούμι καὶ βέστα ἔχουν μιὰ διπλῆ σειρὰ ἀπὸ χοντρὰ χρυσὰ κουμπιά. Τὸ κοστούμι αὐτὸ προοριζόταν γιὰ τὸν ἀρχιδούκα Μαξιμιλιανό.» Πολὺ ἀργότερα, δυὸ λόγια τοῦ Γκαῖτε θ' ἀποτελειώσουν τὸ πορτραῖτο τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ παιδιοῦ: «Θυμᾶμαι πολὺ καλὰ αὐτὸν τὸν ἀνθρωπάκο, μὲ τὴ φριζαρισμένη περρούκα του καὶ τὸ σπαθάκι του.»

Στὴ Βιέννη, εἰκοστέσσερα χρόνια ἀργότερα, προβάρουν γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὴν ὀρχήστρα **τοὺς «Γάμους τοῦ Φίγκαρο»**. «Ἀκόμα βλέπω —διηγόταν ὁ τραγουδιστὴς Ο'Κέλλυ, ποὺ δημιούργησε τὸ ρόλο τοῦ Ντὸν Μπαζίλιο— ἀκόμα βλέπω τὸ Μότσαρτ, μὲ τὴν κόκκινη γούνα του καὶ τὸ στολισμένο μὲ χρυσὰ σειρήτια καπέλλο του, νὰ στέκει ὄρθιος πάνω στὴ σκηνή, καὶ νὰ χτυπᾶ τὸ χρόνο.... Ποτὲ δὲ θὰ ξεχάσω αὐτὴν τὴ μικρὴ καὶ γιομάτη ζωντάνια μορφή, ποὺ κάθε χαραχτηριστικό της ἔλαμπε καὶ σπιθοβολοῦσε ἀπὸ ἐξυπνάδα. Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν περιγράψει κανείς, ὅσο ἀδύνατο εἶναι νὰ ζωγραφιστοῦν οἱ ἀχτίδες τοῦ ἥλιου. Ὅταν ἔφτασε ἡ στιγμὴ τῆς ἄριας τοῦ Φίγκαρο: Non piu andrai, ποὺ τὴν τραγούδησε ὁ Μπονούτσι μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του, οἱ ἀρτίστες πάνω στὴ σκηνή, κι οἱ μουσικοὶ τῆς ὀρχήστρας, σηκώθηκαν μονομιᾶς μὲ ὁρμή, καὶ ξέσπασαν, βροντεροὶ κι αὐτοί, σ' ἀκράτητες ἐπευφημίες καὶ χειροκροτήματα: «Μπράβο, Μπράβο, Μαέστρο! Ζήτω ὁ μεγάλος Μότσαρτ!»

Πέντε χρόνια πέρασαν ὕστερ' ἀπ' αὐτὸν τὸ θρίαμβο. Πέντε χρόνια —τὰ τελευταῖα καὶ τὰ πιὸ σκληρὰ τῆς ζωῆς του— γιομάτα ἀπὸ μεγαλοφυεῖς δημιουργίες κι ἀβάσταχτη φτώχια. Ὁ Μότσαρτ βρίσκεται στὶς τελευταῖες του στιγμές. Ζητᾶ καὶ τοῦ φέρνουν στὸ ἐπιθανάτιο κρεββάτι του τὴν ἀτέλειωτη παρτιτούρα τοῦ Requiem του. Τραγουδάει, καὶ τρεῖς φίλοι του τὸν συνοδεύουν. Μὰ τὴ στιγμὴ ποὺ ἑτοιμάζεται ν' ἀρχίσει τὸ

Lacrymosa, πρὶν προφτάσει νὰ προφέρει τὴ δακρύβρεχτη αὐτὴ λέξη, ὅπου σ' αὐτὴ καὶ μόνο συγκεφαλαιώνεται ὁλόκληρη ἡ ζωή του, σταμάτησε ἡ φωνή του μαζὶ μὲ τὴν καρδιά του. 'Απ' τὰ μάτια του ἔτρεξαν τὰ τελευταῖα του δάκρυα, κι ἀπὸ τ' ἄτονο χέρι του ξέφυγε τὸ ἀριστούργημα, ποὺ δὲν πρόφτασε νὰ ὁλοκληρωθεῖ ἀπὸ τὸ δημιουργό του.

'Εξαίσια, παραμυθένια τὰ παιδικά του χρόνια, σύντομα τὰ χρόνια τῆς δόξας, βιαστικὴ ἡ ὥρα τοῦ θανάτου! Νά, πῶς ἀναπολοῦμε πάντα τὴ ζωή, κι ἀκόμα τὴν ὀπτασία τῆς γλυκειᾶς, κι ἴσως μοναδικῆς, αὐτῆς ὕπαρξης: τοῦ 'Ιωάννη-Χρυσόστομου-Βόλφγκανγκ-'Αμεδαίου Μότσαρτ.

I

"Ας τὸν δοῦμε πρῶτα-πρῶτα στὴν κούνια του, ὅπου τὸν ἀπίθωσαν ἁπαλά, τὴ βραδυὰ τῆς 27 τοῦ Γενναριοῦ τοῦ 1756, ὠχρὸ καὶ καχεκτικό, ἐνῶ ἄνοιγε τὰ μεγάλα γαλανά του μάτια, γιὰ ν' ἀντικρύσει τὴ ζωή. 'Απ' τὰ ἕξη παιδιά, ποὺ εἶχαν ἀποχτήσει πρὶν ἀπ' αὐτὸν οἱ γονιοί του, μόνον ἡ Μαρία-"Αννα, τέσσερα χρόνια μεγαλύτερή του, ζοῦσε ἀκόμα κι ἦταν γραφτὸ νὰ ζήσει γιὰ πολύ, ὕστερα ἀπ' αὐτόν.

Τ' ἀγοράκι λοιπὸν αὐτὸ γεννήθηκε ἀπὸ πατέρα μουσικό, σὲ μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ μουσικὲς ἢ «μουσικάντικες» πόλεις. 'Ο πιὸ ἀληθινὸς κι ὁ πιὸ ποιητικὸς Γάλλος ἱστοριογράφος τῆς νεανικῆς ζωῆς τοῦ Μότσαρτ, ὁ Τεοντὸρ ντὲ Βυζεβά, μᾶς δίνει μιὰ ὁλοζώντανη εἰκόνα τῆς ἠχητικῆς φυσιογνωμίας, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, τοῦ Σάλτσμπουργκ, κατὰ τὸ μέσο τοῦ 18ου αἰώνα. Μέρα καὶ νύχτα ἡ γενέτειρα πόλη τοῦ Μότσαρτ τραγουδοῦσε στὸν κάθε της ἐπισκέπτη. Παντοῦ ἀντηχοῦσαν κοντσέρτα ἀπὸ φωνὲς ἢ ἀπὸ ὄργανα. Σ' αὐτὴν τὴν πόλη, ὅλη ἡ ζωὴ καὶ μαζί της ἡ ζωὴ ὅλου τοῦ κόσμου, κυλοῦσε μέσα σ' ἀδιάκοπα κοντσέρτα.

Τὸ παράδειγμα ἐρχόταν ἀπὸ ψηλά. 'Η ὑπηρεσία τοῦ «ἐκκλησιαστικοῦ οἴκου» τοῦ Πρίγκηπα-'Αρχιεπισκόπου, περιλάβαινε, μαζὶ μὲ τὴ μουσικὴ ὄπερας, τὴν αὐλικὴ μουσική, ἢ τὴ μουσικὴ δωματίου, καὶ τὴ μουσικὴ γιὰ τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ. Γιατὶ ἡ Μεγαλειότητά του ἔτρωγε μὲ μεγάλη ὄρεξη, καὶ μάλιστα ὅταν εἶχε συντροφιά, ἀκούγοντας νὰ παίζουν ταμποῦρλα καὶ τρομπέττες. Μέσα στὶς εἰκοσιπέντε ἐκκλησὲς τῆς πόλης αὐτῆς, τραγουδιστὲς κι ὀργανοπαῖχτες φλυαροῦσαν—στὴν κυριολεξία—τόσο πολύ, ὅσο καὶ στὸ θέατρο ἢ στὶς αἴθουσες τοῦ ἡγεμονικοῦ παλατιοῦ. Τὰ μοναστήρια κι οἱ ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες τῶν μπενεντικτίνων ἢ τῶν κορντελιέρων, τῶν αὐγουστίνων ἢ τῶν θεατίνων, συντηροῦσαν ἀντίζηλα ἱεροδιδασκαλεῖα μουσικῆς. Τέλος τὸ Πανεπιστήμιο, δὲν παράλειπε ποτὲ νὰ δώσει, κατὰ τὶς ἐπίσημες τελετές του, μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὶς καντάτες ἢ στὶς συμφωνίες.

Οἱ τρανοὶ ἄρχοντες, προσπαθοῦσαν νὰ μιμηθοῦν ὅσο καλύτερα μπο-

ροῦσαν τὸν Κύριό τους. Σὲ κάθε εὐκαιρία διοργάνωναν μουσικὲς συγκεντρώσεις ἢ «ἀκαδημίες» μουσικῆς. Οἱ μικροαστοί, κι ἀκόμα οἱ χειροτέχνες συνεπαίρνονταν ἀπὸ τὸ γενικὸ αὐτὸ πάθος ἢ πανζουρλισμό. Στὶς σάλλες τους ἢ στὶς αὐλές τους, καὶ συχνὰ στοὺς δρόμους, τὴ νύχτα, κάτου ἀπ' τὴν ἀστροφεγγιά, συγκεντρώνονταν σὲ κουαρτέττο, ἢ σὲ πιὸ πολυπρόσωπη παρέα, καὶ παραδίνονταν στὴν ἀπόλαυση μιᾶς ὀργανικῆς συναυλίας ἢ μιᾶς σερενάδας.

Ὅπως οἱ κάτοικοι, ἔτσι καὶ τὰ χτίρια τοῦ Ζάλτσμπουργκ, ἀπ' τὸ Ἡγεμονικὸ Παλάτι καὶ τὸ φρούριο, ὡς τὸ πιὸ ταπεινὸ σπιτάκι, ὅλα τραγουδοῦσαν. Μηχανικὰ ὄργανα καὶ καμπανάκια, τοποθετημένα παντοῦ, φλυαροῦσαν ἀδιάκοπα μέσα σ' ὅλη τὴν πόλη. Στὴν αἴθουσα τῶν καραμπινιέρων τῆς Ἡγεμονίας, βρισκόταν ἕνας ἐξώστης ἀπὸ ἐπιχρυσωμένο χαλκό, ποὺ κάθε του στύλος, στὸ παραμικρὸ χτύπημα, ἔκανε ν' ἀκουστεῖ μιὰ νότα τῆς μουσικῆς σκάλας. Οἱ περισσότερες πόρτες, ἀκόμα κι οἱ πιὸ φτωχικές, δὲν ἄνοιγαν χωρὶς νὰ ἀναδέψουν, ἀντὶ κουδουνιοῦ, ἕνα ἀπὸ τ' ἀλαφρόηχα ἐκεῖνα Glockenspiele (Μουσικὰ καμπανάκια) ποὺ κάποια μέρα θὰ τὰ θυμηθεῖ ὁ δημιουργὸς τοῦ **Μαγεμμένου αὐλοῦ** σ' αὐτή του τὴν ὄπερα.

Ἔτσι λοιπόν, τὸ κάθε τί ἦταν μουσικὴ γύρω ἀπ' τὸ νιογέννητο παιδάκι. Τὸ μωρουδάκι ὅμως αὐτό, ἔφερνε στὸν κόσμο πολὺ περσότερη μουσικὴ ἀπ' αὐτὴ ποὺ ὁ κόσμος εἶχε νὰ τοῦ προσφέρει.

Στὰ τέσσερά του χρόνια, φανερώθηκαν τὰ πρῶτα θεῖα σημάδια τῆς μουσικῆς του μεγαλοφυΐας. Ἕνας οἰκογενειακὸς φίλος, ποὺ ἦταν, σὰν τὸ Λεοπόλδο Μότσαρτ, μέλος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ οἴκου τοῦ Πρίγκηπα-Ἀρχιεπισκόπου, ὁ τρομπεττίστας Σάχτνερ, ἄφησε, σ' ἕνα χιλιοαναφερμένο γράμμα του, τὴν ἀφήγηση αὐτοῦ τοῦ θαύματος. Ξέρουμε πὼς ὁ Μότσαρτ, ἀπ' τὰ μικρά του χρόνια, ἀπεχθανόταν τὴν τρομπέττα, σὲ σημεῖο πού, ὅταν ἄκουγε τὰ σαλπίσματά της, ἔπεφτε κάτω καὶ συνταραζόταν ἀπὸ σπασμούς. Ὅμως ἀγαποῦσε τὸν τρομπεττίστα Σάχτνερ, κι ὁ ἐξαιρετικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος ὑπεραγαποῦσε τὸ Μότσαρτ.

«Μιὰ μέρα —ἔγραφε ὁ Σάχτνερ, σ' ἕνα γράμμα του, πού στειλε τὸ 1792 στὴ Μαριάννα Μότσαρτ— μετὰ τὴ λειτουργία τῆς Πέμπτης, μόλις φτάσαμε σπίτι σας, μαζὶ μὲ τὸν Κύριο πατέρα σας, βλέπουμε τὸ μικρὸ Βόλφγκανγκ (τότες ἦταν τεσσάρων χρονῶν) στρωμμένο στὸ γράψιμο.

ΠΑΤΕΡΑΣ. —Τί κάνεις αὐτοῦ;

ΒΟΛΦΓΚΑΝΓΚ. —Ἕνα κοντσέρτο γιὰ κλαβεσέν· σὲ λιγάκι τελειώνω τὸ πρῶτο μέρος.

ΠΑΤΕΡΑΣ. —Γιὰ νὰ τὸ ἰδῶ.

ΒΟΛΦΓΚΑΝΓΚ. —Μὰ δὲν τὸ τέλειωσα ἀκόμη.

ΠΑΤΕΡΑΣ. —Δὲν πειράζει ἂς τὸ δοῦμε κι ἀτέλειωτο! Πρέπει νὰ εἶναι πολὺ ὡραῖο!»